

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ
Л.Н.ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ

Профессор А.А.Молдажанованы еске алуға арналған «XXI ғасырдағы педагогикалық білім беру: басымдықтар мен ізденістер» тақырыбындағы халықаралық ғылыми-практикалық конференция материалдарының

ЖИНАҒЫ
7 - қазан, 2022 ж.

Астана, 2022

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ
Л.Н.ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ

Профессор А.А.Молдажанованы еске алуға арналған «XXI
ҒАСЫРДАҒЫ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ БІЛІМ БЕРУ: БАСЫМДЫҚТАР
МЕН ІЗДЕНІСТЕР» тақырыбындағы Халықаралық ғылыми-
практикалық конференция материалдарының

ЖИНАҒЫ

7 - қазан, 2022 ж.

СБОРНИК

материалов Международной научно-практической конференции
«ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ ОБРАЗОВАНИЕ В XXI ВЕКЕ: ПРИОРИТЕТЫ И
ПОИСКИ» посвященная памяти профессора А.А.Молдажановой
7-октября, 2022 г.

COLLECTION

Collection materials of the International scientific and practical Conference
«PEDAGOGICAL EDUCATION IN THE XXI CENTURY: PRIORITIES AND
SEARCHES» dedicated to the memory of professor A.A.Moldazhanova

October -7, 2022 y.

Астана, 2022

ӘӨЖ 37.0
БКК 74.00
П 82

Редакция алқасы:

Ж.Д.Курманғалиева - Басқарма мүшесі - Ғылым, коммерциаландыру және интернационалдандыру жөніндегі проректор, **Б.Ж.Сомжүрек** - «Әлеуметтік ғылымдар» факультетінің деканы, **М.П.Асылбекова** - «Педагогика» кафедрасының меңгерушісі, п.ғ.к., профессор м.а.; **Б.П.Сейітқазы** - п.ғ.д., профессор; **Қ.Т.Атемова** - п.ғ.д., профессор; **Т.С.Сламбекова** - п.ғ.к., профессор м.а.; **С.С.Байсарина** - п.ғ.к., доцент; **Н.П.Албытова** - п.ғ.к., профессор м.а.; **Махадиева А.К** - PhD., **Балтабаева Ж.Б.** - магистр, **Қуатов А.К.** - магистр.

ISBN 978-601-337-713-1

Жинақта Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, «Профессор А.А.Молдажанованы еске алуға арналған «XXI ғасырдағы педагогикалық білім беру: басымдықтар мен ізденістер» тақырыбындағы Халықаралық ғылыми-практикалық конференциясының Пленарлық мәжілісінде және «Профессор А.А.Молдажанова және қазақстандық білім беру жүйесінің дамуы», «Білімді ұлт» сапалы білім беру» ұлттық жобаны жүзеге асыру - Жаңа Қазақстанды дамытудағы басым бағыт», «Білім берудің ғаламдық мәселелерін шешуде адами ресурстардың бірігуі» деп аталатын секция жұмыстары бойынша тыңдалған баяндамалар қамтылды. -587 бет.

ӘӨЖ 37.0
БКК 74.00
П 82

ISBN 978-601-337-713-1

«Профессор А.А.Молдажанованы еске алуға арналған «XXI ғасырдағы педагогикалық білім беру: басымдықтар мен ізденістер» тақырыбындағы Халықаралық ғылыми-практикалық конференция.

@Астана, 2022

АУТИЗМІ БАР БАЛАЛАРДЫ ЖӘНЕ ОЛАРДЫҢ ОТБАСЫЛАРЫН КӘСІБИ СҮЙЕМЕЛДЕУДІҢ БІРЫҢҒАЙ ЖҮЙЕСІН ҚҰРУ

**Аубакирова К.М., Махадиева А.К., Сатканов М.Ж.,
Ишанова А.М., Шапекова Н.Л.**

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті

Аутизм- бұл нейробиологиялық және психикалық бұзылыстың ерекше түрі. 21 ғасырда балалар арасында аутизмнің таралуы тұрғысынан жағдай күрт өзгерді. Кейбір зерттеушілер аутизмді 21-ші ғасыр обасы деп атайды. Аутизмнің белгілері мүлдем әртүрлі және бүгінгі күні оны емдеуге болатын әмбебап әдістер мен препараттар жоқ.

Біздің елімізде қайта қаралған және қабылданған аурулардың 10-шы халықаралық жіктемесіне (АХЖ-10) сәйкес аутизм әлеуметтік өзара әрекеттесу мен қарым-қатынастағы бұзылулармен және шектеулі, стереотиптік, қайталанатын қимылдар мен әрекет жиынтығымен сипатталатын бұзылулар тобына жатады. Көптеген жағдайларда даму нәрестелік кезден бастап бұзылады және алғашқы бес жылда бұзылулар аз ғана ерекшеліктермен көрінеді.

Келесі белгілердің болуы баланың аутизм қауіпінде екенін және оның қалыпты дамып келе жатқанына көз жеткізу үшін оны тексеру керек екенін көрсетеді:

- бала күлімсіремейді, 6 ай немесе одан да көп жаста жылы және қуанышты сезімдерді көрсетпейді;
- ересектерден кейін дыбыстарды қайталамайды, күлімсіреуге жауап ретінде күлмейді, 9 айдан бастап мимика арқылы эмоциялар көрсетпейді;
- 12 айлық жасында нәресте былдырының болмауы;
- 12 айлық жасында сұқ саусағымен көрсету, не қалайтынын көрсету, қолын созу немесе қоштасу сияқты әдеттегі қимылдардың болмауы;
- 16 айлық жасында ешқандай сөз білмейді;
- 24 айлық жаста екі сөзден тұратын мағыналы тіркестердің болмауы (еліктеусіз немесе қайталаусыз);
- 10 айлық жасында атын атап шақырғанда жауап қайтармау;
- кез-келген жаста сөйлеудің (немесе былдырлаудың) немесе әлеуметтік дағдылардың жоғалуы [1].

Қазіргі заманғы ғылым аутизмнің пайда болу себебі туралы сұраққа нақты жауап бере алмайды. Бұл жүктілік кезіндегі инфекциялардан, ауыр немесе дұрыс емес босанудан, вакцинациядан, ерте балалық шақтағы психотравматикалық жағдайлардан туындауы мүмкін деген ұсыныстар бар. Балалардағы аутизм спектрінің бұзылуы 400-ден астам себептерге байланысты болуы мүмкін. Бұл генетика мен нашар экология ғана емес, сонымен қатар жүйке жүйесінің аурулары, жүктілік кезіндегі ананың тұрақты стресстері, ата-аналардың созылмалы ауруларынан болуы мүмкін.

Зерттеулер көрсеткендей, көптеген жағдайларда генетикалық фактор да бар. Үлкен жастағы ата-аналардан туылған балаларда аутизм қаупі жоғары болуы мүмкін. Егер ата-аналарда аутизмі бар бала болса, онда келесі балада аутизм ықтималдығы 2-ден 18% - ға дейін жоғарылайды. Бірдей егіздерді зерттеу көрсеткендей, егер бір баланың аутизмі болса, екіншісінде аутизм ықтималдығы шамамен 36-дан 95% - ға дейін артады. Бірдей емес егіздерде-31% [2].

Соңғы жиырма жыл ішінде ірі зерттеулер балаларды вакцинациялау мен аутизмнің арасында қандай да бір байланыс бар-жоғын анықтады. Нәтижелер айқын: вакциналар аутизмді тудырмайды, бірақ қандай да бір жүйке жүйесінің ақауы бар, бейімділігі жоғары балаларда қозғаушы фактор болуы мүмкін.

Егер диагноз бір жарым жасқа дейін қойылып, кешенді түзету шаралары уақтылы жүргізілсе, онда жеті жасқа дейін жағдайды түзетуге болады - ешкім ұл немесе қыз бір кездері аутизмге ұшырады деп ойламайды. Қарапайым мектепте, сыныпта оқу отбасына да, балаға да қиындық тудырмайды. Мұндай адамдар үшін орта кәсіптік немесе жоғары білім де проблема емес.

Егер диагноз бес жастан кейін жасалса, онда бала мектеп бағдарламасы бойынша жеке оқиды деп айтуға болады, ал одан әрі оқу және кәсіби қызмет толығымен қоршаған ортаға - жасөспірімге арнайы жасалған жағдайларға байланысты болады [3].

Бүгінгі таңда планетаның әрбір жүзінші тұрғыны аутизмнен зардап шегеді. Бүкіл әлем бойынша 67 миллион адам аутизмге ұшырайды деп болжанады: көптеген елдерде аутизм қатерлі ісік, қант диабеті және СПИД-ке қарағанда жиі кездеседі. Дамуында ауытқушылықтан зардап шегетін адамдардың саны қарқынды өсуде. 2016 жылға арналған әлемдегі аутизм статистикасы көрсеткендей, науқастар он жыл бұрынғыға қарағанда 10 есе көбейген.

Аутизм-бұл 21-ші ғасырда өсу қарқыны едәуір жоғарылаған дамудың бұзылуы: жыл сайын 10% -17% өсу (1990 жылы 1600 баланың 1-і диагноз қойылған). Бұл сандар диабет, СПИД, қатерлі ісік, церебральды сал ауруы, миопатия және Даун синдромы бар балалардың жалпы санынан асып түседі.

Қазақстанда да аутизмнің анықталған жағдайларының саны соңғы 7 жылда 5 есе өскен. Бұл туралы Денсаулық сақтау министрлігінің ана мен бала денсаулығын қорғау департаменті хабарлады. Министрліктің Республикалық психикалық денсаулық ғылыми-практикалық орталығының деректері бойынша 2021 жылғы 31 желтоқсандағы жағдай бойынша РАС - мен динамикалық бақылауда 4887 пациент тұр. Мысалы салыстыратын болсақ, 2015 жылы балаларда аутизмнің 228 жағдайы анықталған [4].

Ерте анықтау, диагноз қою, дәлелді араласу және мидың дамуына негізделген сүйемелдеу; медицина қызметкерлері, ата-аналар және жалпы халық арасында аутизм туралы хабардарлықты арттыру аутизмі бар балаларда оқытуды, қарым-қатынасты және әлеуметтік дағдыларды жақсартта алады.

Мінез-құлықты қолданбалы талдау (АВА) және оның қағидаларына негізделген терапия, аутизмдегі ең көп зерттелген және жиі қолданылатын әдіс-

тәсіл. Аутизмді бар көптеген балалар үшін логопедия және кәсіби терапия сияқты басқа да араласулар пайдалы.

Дамудың регрессиясы немесе дағдылардың жоғалуы (сөйлеу және әлеуметтік қызығушылық сияқты) кейіннен аутизм диагнозы қойылған 5 баланың шамамен 1-іне әсер етеді, әдетте бұл 1 жастан 3 жасқа дейін болады.

Аутизм бүкіл ағзаға әсер етуі мүмкін: аутизммен ауыратын балаларда басқа да ілеспе аурулар және психикалық проблемалар болуы мүмкін:

- Мысалы, мұндай балалардың шамамен 30-61% - ында гиперактивтілік және назар жетіспеушілігі синдромы (СДВГ) бар.

- Аутизмді бар балалардың жартысынан көбінде ұйқының бір немесе бірнеше созылмалы проблемалары бар.

- Аутизм спектрінде балалар мен жасөспірімдердің 11-40% - ында мазасыздық бар.

- Депрессия балалардың шамамен 7% - ына және аутизмді бар ересектердің 26% - ына әсер етеді.

- Аутизмді бар балалар басқа балалармен салыстырғанда сегіз есе жиі бір немесе бірнеше созылмалы асқазан-ішек ауруларынан зардап шегеді.

- Аутизммен ауыратын адамдардың үштен бірінде эпилепсия бар.

- Зерттеулер көрсеткендей, аутизмді бар ересектердің 4 - тен 35% - на дейін шизофрения бар. Жалпы халық бойынша ол шамамен 1,1% - ға әсер етеді.

- Аутизммен байланысты денсаулық проблемалары өмір бойы – балалық шақтан кәрілікке дейін сақталады. 2 жастан 5 жасқа дейінгі аутизмді бар балалардың үштен бірінде (32 %) артық салмақ, ал 16 % – ында семіздік бар. Ал 2 жастан 5 жасқа дейінгі жалпы популяциядағы балалардың төрттен бір бөлігінен азы (23 %) артық салмақ және тек 10% (23 %) семіздік (медициналық себептерге байланысты) кездеседі [1].

Ілеспе қиындықтар:

- Аутизммен ауыратын адамдардың үштен бірі сөйлемейді.

- Аутистік спектрдегі балалардың 13% - ында зияткерлік мүгедектік бар (интеллект коэффициенті [IQ] төмен).

- Аутизммен ауыратын адамдардың жартысына жуығы құмарлық пен қашу тәжірибесіне ие.

- 6 жастан 15 жасқа дейінгі аутизмді бар балалардың үштен екісі қорлауға ұшырайды.

- Аутизмді бар 8 жастағы балалардың шамамен 28%-ында өзін-өзі зақымдайтын мінез-құлық бар. Ең жиі кездесетін соққылар, қолдың сынуы және терінің тырналуы.

Аутизмді бар балалардың өлімінің негізгі себебі әлі күнге дейін суға бату болып табылады; 14 жасқа дейінгі жас тобында ол қаңғыбастықпен немесе жабық үй-жайда болуымен байланысты өлім жағдайларының 90% - ын құрайды [3].

Балалар аутизмінде сүйемелдеу мен оңалту шаралары орташа есеппен жылына шамамен 60 000 долларды құрайды, ал арнайы қызметтер мен жалақы

шығындарының негізгі бөлігі жыл сайын өсіп, барлық қаржылық ауыртпалық ата-аналарға түседі. Зияткерлік мүгедектік болған кезде шығындар тіпті артады.

Әдетте баланың кураторы және адвокаты ретінде әрекет ететін аутизмі бар балалардың аналары үйден тыс жерлерде аз жұмыс істейді. Орташа алғанда, олар аптасына аз сағат жұмыс істейді және денсаулығы нашар балалардың аналарына қарағанда 56% - ға, денсаулығы нашар және дамуы бұзылған балалардың аналарына қарағанда 35% - ға аз ақша табады.

Кейбір бағалаулар бойынша келесі онжылдықта шамамен 500000 жасөспірім (жыл сайын 50000) ересек кезеңге ауысады және мектеп аутизмі бойынша көмек қызметтерінен тыс қалады.

Аутизмі бар жасөспірімдер денсаулық сақтау саласындағы басқа ерекше қажеттіліктері бар жасөспірімдерге қарағанда медициналық қызметтерді екі есе аз алады. Аутизммен байланысты медициналық проблемалармен үйлесетін жастар өтпелі кезеңде одан да аз қолдау алады. Аутизмі бар көптеген жастар педиатрға баруды тоқтатқаннан кейін көптеген жылдар бойы ешқандай медициналық көмек ала алмайды.

Аутизммен ауыратын жастардың жартысынан көбі орта мектепті бітіргеннен кейін екі жыл ішінде жұмыс істемейді және жоғары білім алмайды. Бұл көрсеткіш мүгедектіктің басқа санаттары бар жастарға, соның ішінде оқу қабілетсіздігіне, зияткерлік мүгедектікке немесе сөйлеу қабілетінің бұзылуына қарағанда жоғары болып табылады [5].

Дегенмен, аутизм спектрі бар, ақыл-ойы төмен адамдар да жұмыста үлкен жетістіктерге жете алады. Зерттеулер көрсеткендей, тәуелсіздікке ықпал ететін жұмыс аутизмнің белгілерін азайтады және күнделікті өмір дағдыларын арттырады. Барлық аутисттер жұмыс істей алмайды, бірақ жұмыс берушілер оларға көзқарас тауып, ерекше еңбек жағдайларын қамтамасыз етсе, пайдалы жұмысшылар бола алады. Сонымен, аутисттер жоғары уәжді, егжей-тегжейге назар аудара алады, олар жақсы шоғырланған, олардың көпшілігі кейбір тар білім саласында жақсы бағдарланған және басқа жұмысшылар байқамайтын қателерді таба алады. Сол себепті, аутизмі бар балаларды білімге тартып, еңбекке баулу қоғамға үлкен үлес қосатындығына сенімдіміз.

Қазіргі білім беру жағдайы оқу іс-әрекетінің тиімді формаларын қарқынды іздеумен, баланың жеке басын барынша ашуға ықпал ететін оқыту мен дамудың осындай жағдайларын жасаумен сипатталады. Бүгінгі таңда қоғамның балалардың, оның ішінде аутизм спектрі бұзылған балалардың жеке басын дамытуға қойылатын талаптары қарым-қатынас пен әлеуметтік өзара әрекеттесудегі қиындықтарды жеңуге, сәтті бейімделуге және қоғамға интеграциялауға бағытталған балаларға сараланған көмек ретінде жеке білім беру бағдарламаларын неғұрлым толық талдау, әзірлеу және іске асыру қажеттілігін туындатады.

Мектеп жасындағы аутизмі бар балаларды жан-жақты қолдау тиімді өзара әрекеттесуге негізделген мектеп қоғамдастығына бейімделу үшін ең қолайлы психологиялық-педагогикалық жағдай жасауға бағытталған психологтардың кәсіби қызмет жүйесі ретінде түсініледі. Бұл баланың қабілеттерін

диагностикалаудан, кедергісіз көмек әдісі ретінде аутизмі бар балалармен түзету жұмыстарын одан әрі құрудан және психологиялық-педагогикалық қолдау бағдарламасында оқушының әлеуетін көрсетуге жағдай жасаудан басталады.

Әдебиеттер:

- 1.Баенская Е. Р. Нарушение аффективного развития ребенка при формировании синдрома раннего детского аутизма // Дефектология.- 2008.-№ 4.-С.11-19.
- 2.Коррекция дезадаптивного поведения// Психолого - педагогическое сопровождение обучающихся с расстройствами аутистического спектра / Методическое пособие.- 2015.-№1.-С.25-32.
- 3.Мелешкевич О., Эрц Ю. / Мастерская практического психолога Особые дети. Введение в прикладной анализ поведения, 2017.
- 4.https://tengrinews.kz/kazakhstan_news/v-5-raz-vyiroslo-chislo-detey-s-autizmom- v-kazahstane-459609/
- 5.Осипова А.Ю. Определение уровня развития коммуникативных навыков у детей с расстройствами аутистического спектра // Практическая дефектология .- 2016.-№4.с- 42-45

ӘОЖ (371-058.862)

ӘЛЕУМЕТТІК ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ЖҰМЫСТЫ ЖҮРГІЗУ ЖОЛДАРЫ

Әбішева Л.П.

Педагогика ғылымдарының кандидаты
ОҚМПУ, Шымкент, Қазақстан

Қазақстан Республикасында әлеуметтік жұмыстың дамуы еліміз егемендігін алған жылдан басталып, жаңа жүйеге енуі, нарықтық экономиканың орнауы, мемлекеттік реттеудің маңызды компоненті әлеуметтік жұмыстың анықталуына әкелді.

Жалпы әлеуметтік жұмыстың әрекет ретіндегі мақсаты - адамның қоғамдағы экономикалық, әлеуметтік, құқықтық қатынастарын реттеу, оған туындаған проблемаларын жеңуге көмектесу және қолдау көрсету болып табылады. Ал әлеуметтік жұмыстың ғылым ретіндегі мақсаты - нақты әлеуметтік процесстердің заңдылықтарын, жұмыс істеу қағидаларын және дамуын, қоғамдағы жеке адамның азаматтық құқығы мен бостандығын қорғау кезінде әсер ететін психолого-педагогикалық және басқарушылық факторларының динамикасын зерттеу.

XX-XXI ғасырда Қазақстанда білім берудің жүйесіндегі әлеуметтік педагогтың жұмыс теориясының қалыптасуы қазіргі жалпы әлеуметтік жұмыстың негізі болып табылады. Қоғамда болып жатқан әлеуметтік мәселелер осы негізгі теориялардың барысында реттеліп, өзінің оңтайлы шешімін тауып отырады. Әлеуметтік педагогикалық құбылыстарды, нақтылы оқушылардың